

Դ Ի Տ Ա Կ

Բ Ի Բ Ջ Ա Ն Դ Ե Ա Ն

Դ Ի Ն Դ Ի Ո Յ

Ը Ն Կ Ե Ր Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Ա Ր Հ Ա Ր Ո Ւ Ն Ե Ա Ց

1813.

1. 2. 3. Յ Ո Ւ Ն Ի Ս Ի :

Դ Ն Կ Ի Լ Դ Ե Ռ Ի Ա :

Վասնիկի. 9 Մարտի :

Երկու անձինք հոս եկան մարտի 8 ին
Ամերիգայու մեծ բանակէն ու բե-
րին առ երեւելի խաղալը՝ Թէ Հառուիզն
Ամերիգացւոց ձէնէն ալը կերթալիոր դէպ
'ի Մալանին վրայ 3 հազար հոգեով այ-
րերու համար Ռէձինայ Քառօլինա ըսված
ինկիլիզին պէյլիկ նաւը, ու ուրիշ հոնտե-
ղը կեցած նաւերը :

(Մ թիկիւն :)

10 Մայիսի :

Փետրվարի 3 ին Ամերիգացիք Բինքսէիէն
հառան Բախէ : Ամուս 9 ին յանկարծա-
կի յարձակեցան առ քաղքիս վր ու առին .
սպաննեցին 15 հինտիստանցի ու 7 աւ վե :

դաւորեցին . այրեցին քաղաքը ու առաջ
դնացին Պով. Լէկսին վրայ ու այրեցին առ
քաղաքնալ : Էրթէսը օրը դարձան նորէն
առջի այրած քաղաքնին, ու հոնտեղը բանա-
կեցան : Հոս տեղոյս դարնը վեցան 200 Հին
տիստանցիի ու ինկիլիզի հետ . պատերազ-
մը սահաթ ու կէս քէց : Հինտիստանցի-
ները ու ինկիլիզները յաղթեցան ու առ-
տիս անդին յըռած փախան : Ամերիգաց-
ւոց սլզոթիկ խուսքը այրեց 350 տունէն ա-
ւելի, ու 300 ձիալ առաւ տարաւ հետը :

Սպանիայի մէջ Թափօ դեռին ձախ կող-
մը որչափ Ֆրանսըղի զօրք կարնէ ետ քաշ-
վեցան : Ապրիլի 10 ին պարպեցին ու ե-
լան Թօլէսօէն Ֆրանսըղները . կըկենայիոր
դեռ Մատրիտին մէջը մէկ խուսքը Ֆրան-
սըղի զօրաց՝ որոնց ձէնէն ալին անունը է
Լէվաշ : Ինչպէս որ կըհամրըվնէ 20 հա-
զարէն աւելի է Ֆրանսըղի զօրաց Թիւը
Սալամանքային շրջանակները :

(Մ թիկիւն :)

ՖԻԱՆ

Փ Ր Ա Ն Ս Ա .

Փարէզ . 19 Մայիս :

Վերադարձի 14 ին Նաբոլէօն կայսրը խօսեցաւ շնորհ Օրինադրական ատենին առջեւ՝ որուն մէջէն էն յիշելու արժանի բաները աս երևելի խօսքերս են : Ես չեմ թողուր իմ դաշնակիցներէս և ոչ մէկը . ամբողջ անվնաս պիտոր պահեմ իրենց . սահմանները՝ Մոսկովները քիչ ատենէն . կերթան կըմտնան իրենց զարհուրելի կլիմայներուն մէջը :

Մայիսի 2 ին բոլոր Մոսկովին ու Պոլսէն զօրութիւն մէկ տեղ միացած , իրենց վերունենալով Ալեքսանդր կայսրը ու Պոլսէն թագաւորը Լուդօնին դաշտերուն մէջը ճակատեցան Ֆրանսիայի բանակին դէմ . որնոր կըկառավարէր Նաբոլէօն կայսրը ան ձախ : Մէկ խիստ սաստիկ պատերազմէ մը ետէ՛ . թշնամեաց զօրքը չորս դիէն վնասած սկսու խառնափնդոր կերպով փախչել Ֆրանսիայի արծիւներուն առջևէն՝ որոնք նաև էն դժուարին ու ձախող տեղերուն մէջ ալ յաղթուէ ամենևին ետև չեմը նացին :

Մայիսի 12 ին Սաքսոնիայի թագաւորը՝ որնոր Ֆրանսիայի դաշնակիցներուն մէկները մտաւ իրեն Մայրաքաղաքը շատ խնտու մով . ամմէն ժողովուրդը իրենց թշնամիին ձեռքէն խաղտնուուն ուրախութէն կրկան ջէնէն ինչքէ մեր Բաֆաւորը : Այսպէս իրեք ամսէն կատարվեցաւ Նաբոլէօն կայսրը խոստ մուտքը թէ . ոչ թաթարները չուտմը . կենէն նորէն իրենց զարհուրելի կլիմայ . ներուն մէջը կըփախչին՝ ուսկից մէյ . մընալ պիտոր չիկարենան աստիս անց . նիւ :

Խաղբայի Տուգային մարմինը որ մեռաւ Լուդօնին պատերազմներուն մէջ՝ հասաւ Փարէզ 19 ին . քաղքին պահապան զօրքերը բաղմութե լեռաւ գնացին զինուորական հանգիստին որ ճալին առջևէն կուգար . 2 ին ատենի սովորութե կէտրէ Տուգային պատերազմական ձին իր տիրոջը մարմնոյն ետևէն կուգար . կար աս ցաւալի հանդէսին մէջ մէկ զինուորական սգալի նուագարան լաւալ ալ : Տուգային մարմինը տարին ինչեցուցին հիւանդաց եկեղեցիին մէջ՝ որի զի իրեն աստիճանին , իրեն առա-

քինութեցը ու ծառայուեցը արժանի պատիւը ու կարգը կատարեն :

(Գաղթի . Քրանս :

Մեհապատին ասուլիւնս պապոսթիւն որնոր իզգիէ Տեպոնի Մեհապատին մէջի էղած ձեռնաւալ , Նեպոսթիւն Բրիտիէի որնոր է մէկ գլխաւոր ձեռնաւալ Քրանսէի մէջ Բանակին :

Օտգեմուռուկ 2 Մայիսի 1813 :

Ող ակեր .

Ես երևելի պարոններուն ձեռքովը՝ որոնց մէկը է Ժօպոն արվիլընօօ , ու մէկալը պարոն Միշալուքին , կըհամարձակեմ խրիւհրամանոց Սթանտաու քաղքին ու բերդին դաշնադրութե թուղթը՝ որնոր բռնադառնեցայ ընկու Մոսկովներուն հետ :

Մարտի 3 ին դիւերը հրաման եկաւ ինձի երթալու համար Սթանտաու՝ անտեղը կառավարելու համար . հաննելուսպէս հոն ինչ որ կըընայի ու պէտք էրնէ ըրի . մէկ միշուլի մէկ պղտիկ դործքմընալ ձեռքէ չիթողուցի : Մոսկովները ապրիլի 6 ին պատնէնէն քաղքին Ռուսէպէնին առջեւ , ու 7 ին թօփոտել սկսան . մինչև 12 դէց թօփոտելը : Ես արժանի չխեղեցի իրենց պատասխանը տալու իմ կըրակովս , վն դի իրենց թօփերը մէյմը որ քիչ էին , մէյմընալ որ 450 կանգուն հեռու էր բերդէն :

16 ին Մոսկովները 3 թօփ գըրին Պոլսէ տէպուռուկին ու Բրիտիէի ըսված պատնէններուն առջեւ . 17 ին սկսան կըրակ ընել , 300 կիւլէյէն աւելի ձգեցին բերդին վրայ : 18 ին սահաթը 10 ին կըրակ ինկաւան շինուածքներուն վրայ՝ որոնք մաղաղայիպէս տեղեր էին , և մէջը դիւրաւ բռնել կելու բաներ կային . առաջուց զատոնք չի կըրցայ փլցընել տալ : Մէկ սաստիկ քամի մը պօշ հանեց մեր ամմէն ջանքը՝ որ կընէնը կոր մարելու համար ան կըրակին բոցը՝ որ կերթար կըկալէրկոր թագուհւոյն ըսած սրտնէն մենի կամարին : Թըշնամին՝ երբոր մեր վրայ նետած կիւլէնները շատցուցնէ , հէմէն կէսօրվան դէմ իմացուցի զինուորական շարտարապետութե գլխաւորին թէ աս պատնէնը քիչ ատենէն երկինք կելէ , ու ճամբայ ցուցուցի թէ ինչպէս պէտք է պաշտպանել : կըրակ հա-

ռաւ ձեպխանային, ու պարուծին բռնութիւն
քահից փրցուց պատմէնք որով բերդին զօ-
րութիւնաւ գրեթէ ընչապաւ. ասոր հա-
մար թշնամին չեկրնար ասիկց բռնմը վաս-
տըկել. կարելի է թէ բողոքովն թէմէլէն
փրցունէ քան թէ նորէն շինէ աս պատ-
մէնք:

Ամուս 20ին թշնամիները ներս խապար
խորհէլէն, ու ներսէն ինչպէս պէտքէ խա-
պարը առնէլէն ետեւ, իրիկուան սահալթը
7 ուկիսուն սկսան քաղաքը թօփոսել, քաղ-
քին իրեք բային մէկը այրեց ու կողէր
կըտրել քաղքին հաղորդակցութիւն բերդին
հետ բայց վայրապար եղաւ: Սահալթը 9ին
դադրեցուց կըրակը ու չորս գիշէն նեղը
խօթել սկսաւ. իրեք անգամ յարձակեցաւ
գըլերաձև ըսլած տեղին վրայ Սրբէցով,
ու Փօտառամին ծայրը. բայց որովհետեւ
ամմէնքը իրենց տեղերը ամուր կեցերէն,
աստիկ կրակով ասոնց դէմը առին, թըշ-
նամին տեսնալով այսպիսի անակնունկի
զօրութիւն ներսի պահապան զօրացը՝ ետ
քալլէցաւ: Հարկաւորապէս շատ մարդ
կորսնցուցած պիտոր ըլլայ աս ծեծիւ մէջ:

Էրթէսի օրը թշնամին մէյմընաւ խապար
խաւրէց ներս անձնատուր ըլլալու համար,
ես ալ ինչպէս որ պէտք էրնէ պատասխա-
նը տրլի: Բայց ես շատ նեղը իշխալով վեր-
ջապէս հարկաւորեցայ դաշնագրութիւն ընե-
լու մեր պատուով բերդէն դուրս ելլալու
համար, ու 24ին հաստատեցինք դաշնք
ներսն թուղթերը:

Թաքուհիին պատմէնք երբոր փրանէն՝
իմ տունսալ հոն ըլլալով, ամմէն բանս
կորսնցուցի. ես հիմայ աս պաշարման պա-
մութիւն շինելու հետ եմ. աւերակներուն
մէքանէրուն տակը փնտռելով դասայ առջի
պաշտպանութե ու իմ թղթակցութե թէֆ-
տէրները. երկուքնալ կիմացընեն հրամա-
նոցդ թէ ինչ վիճակի մէջ էր բերդը, և
մենք ինչ աղէկ ճամբայ բռնէրէկնք:

Ամմէն մարդ իրենց ձեռքէ եկածէն ա-
ւելի գործք ըրին՝ բերդը ու քաղաքը պաշտ-
պանելու համար: Թէ որ պահապաննե-
րուն ուժը, ու օֆֆիշիալներուն սիրտը և
կըրիճաւը զիս վատահայցընէիննէ, կըր-
նայի մէկ քանի հեղք դուրս վաղելով թըշ-
նամին փառ հասցընէլ:

Ասալ կիմացընեմ հրամանոցդ՝ որ ինձի
պարտք տեպէցի գրելու Լէսդօք Պուռչի

Ճէնէալին ան թուղթը՝ որուն օրինակը
կըխրիւմ հրամանոցդ աս թուղթիս հետ:

Հաստատեալ. Ճէնէալ Տըպուլինի:

Աս Լէսդօք Պուռչի Ճէնէալին գրված
թուղթին օրինակը՝ դընէնք 39 երդ գիտա-
կին մէջը:

Դաշնագրութիւնները՝ որ ըրին Բանսալէրը
Սեանսաւէն դուրս Էւլաւա համար:

Սեանսաւէն ելլալու համար դըրնի դաշ-
նագրութիւններ երկու գիտայ մեծամեծ Ճէ-
նէալները: Կաթօլէօնին կողմէն էր Ճէ-
նէալ Տըպուլինին, իսկ Պուռչի թագա-
ւորին ու իրեն դաշնակցաց կողմէն էր Թու-
մէն Մաթօն Սեանսաւէն բերդը պաշա-
րող Պուռչի զօրաց Ճէնէալը. ասոնցմէ
զատ կար ուրիշ մեծամեծ մարդիկներ ալ,
երկու կողմանէ: Դաշնագրութիւնները ընե-
լու համար մէկ տեղ ժողովեցան Ապրիլի
24ին, 1813:

1. Առանց որոշ չափմը դընելու, ըլլայ
ղինադադարուն՝ աս դաշնագրութե բա-
նէրը ըստըկելու համար, ու մէկ մէկու
հետ չեղալէնք պատերազմով բայց եթէ 6
սահալթառաջ մէկմէկու իմացընէլէն ետեւ:

2. Քաղքին պահապան զօրքը իր ամմէն
պատուովը ելլայ անկից, ղէնքերովը, կահ-
կարասիներովը ու ամմէն օֆֆիշիալներուն
թախըմովը, և իրենց պէտք եղած առասպա-
նէրովը՝ որոնց ցանկը խաւրովի Տըպուլինի
Ճէնէալին՝ Թումէն Պուռչի Ճէնէա-
լին. նմանապէս օրովի ցանկը՝ աս զօրաց
հետ երթալու Կաթօլէօնի կայսեր հպատակ-
ներուն անձանց: Այս առասպանները բեռ-
նաւորելու ատեն երկու գիշէն ալ վըա-
նին կենան 2 ոստիկան մասպալը որ վերջը
գըլեացաւութիւնը չըլլայ:

3. Աս քաղքէս ելած պահապան զօրքը՝
6 ամիս Պուռչի ու իր դաշնակցաց դէմ
չեկարէնայ պատերազմիլ: Տըպուլինի Ճէ-
նէալը՝ զօրացը համար խօք կուտայ, և օֆ-
ֆիշիալներնալ պարտաւորովն իրենց խօ-
քին վր կենալու, որ նաեւ գրի մէջ անցնի:

4. Աս զօրքը ելլայ երթայ ընկերութե
Պուռչի կիմ դաշնակցաց զօրացը. ու անց-
նի Կօթէնէն, Ռիֆօլէն, Հալլէօնապէսիէն,
մինչև որ հասնի Սանտառ. ասիկց անցնի
Էւլա գետը ու երթայ Չէլէք քաղաքը, միշտ
Պուռչի կիմ դաշնակցացը զօրաց առաջնոր-
դու:

դռնից, մինչև որ հասնի ֆրանսերի բա-
նակին առաջապահ գունդին. իսկ ճամբուն
մէջ տեղի կենալու խօնախնները որոշեն թու-
մէն Պառուշի զօրաց Ճէնէնալէն գրված
մեր առաջնորդները:

5. Տասնապետները ու զինուորները թող
քովերնին պահեն իրենց ղեկըր ու թիւ-
ֆէնկներուն ամմէն հարկաւոր զարգերը.
իսկ խտերը ամանի մէջ գրովի: Չինուոր
ներուն ջանքային մէջ եղած պարուծը մէկ
տեղ թօփ ըլլովի ու առապաներով տար
վի, միշտ Պառուշի կամ դաշտակցաց զօրացը
առաջնորդուծի՛ր, մինչև որ հասնի ֆրան-
սերը բանակին առաջապահ գունդին, ու
հնետեղը յանձնըլի իրենց: Ճամբուն խօ-
նախններուն մէջ իւրաքանչիւր Ճէնէնալը
կի՛ գորապետը ունենայ իր պատուոյ պահա-
պանները՝ որ գրովին իրենց բնակարաննե-
րուն մէջ: Դրովին նաև հասարակաց սա-
հապանները բնակարաններուն վր՝ որոնց
թիւերը ըլլայ մէկ օֆֆիշիալը ու 12 ալ զի-
նուոր, ասոնց թիւֆէնկներուն խտերը ի-
րենց տեղը գրոված ըլլայ, ու աչքերնին
բանան որ ֆրանսերի զօրաց կարգը կա-
ռավարուծիք չի խառնըլի: Աս խօնախնե-
րուն գրքսի տեղմանքը կենան Պառուշի կի՛
իրեն դաշտակցաց զօրքը:

6. Պառուշի մէկքանի ոստիկաններէն մա-
պաւընէն մէկտեղ երթան զօրացը հետ՝
որ պատրաստեն ուսերը պաշարներ ու
ճամբու թախը՝ ֆրանսերին կարգադ-
րուծիքը կերէ, ու ինչպէս որ կառաջար-
կեն ֆրանսերի ոստիկանները, ու կըհաս-
տատեն Տրպուիւնի Ճէնէնալը:

7. Եւած զօրքը Տրպուիւնի Ճէնէնալին
հրամանով ճամբայ ընէ՝ որպէս զի աս Ճէ-
նէնալը խոստումն ասյ թէ աս զօրքը աղէկ
կերպով կառավարվին ճամբուն մէջ. ճամ-
բուն մէջ կենալու խօնախնները մէկզմէկու
մօտ ըլլան որչափ կարելի է նէ:

8. Պառուշի թէ թագաւորական և թէ
մասնաւորաց բաները անիլաս մընան. ամ-
բացուցած տեղմանքը ինչպէս որ եննէ՝ ա-
նանի մընան, ու իրենց ամմէն թախըմովը
պարոն Պօլուէօֆի ձեռքով յանձնըլին Մայ-
նէնթ Պառուշի զօրապետին: Ինչ որ կայ
չիկայ քաղքին ու բերդին մէջ՝ թօփ եղե-

րէ, ուսերէք եղերէ, ամմէնալ ֆրանսը,
զին ոստիկանները տանին յանձնեն Պառու-
շին ոստիկաններուն: Աս թուղթը հաս-
տատուէլէն ետև երթան երկու կողմանց
ոստիկաններնալ ան տեղմանքը որ աս գործ-
քերը ըմբնցընեն:

9. Մշանառուին մէջ մնացած հիւանդ-
ները ինչպէս որ պէտք է նէ ամենայն կեր-
պով հոգացըլին, ու վրանին մնան երկու օֆ-
ֆիշիալ, մէկը ֆրանսերը, մէկալը Լէհ, ու
երբոր ընդնտաննէ անոնք ալ հիմակվան
զօրացպէս ելլան երթան ևն:

10. Եւած զօրքերէն՝ հիւանդներուն ք-
վը մընայ մէյը պարոն Շապէնդը՝ պատե-
րազմի ոստիկանին հետ, մէկալնալ պարոն
Մարիէօն. առջինը՝ հիւանդանոցին կա-
ռավարուէր համար, երկրորդնալ՝ հիւանդ-
ներուն պէտք եղած բաները հոգալու հա-
մար: Երբոր ամմէն հիւանդները առողջա-
նան ու ելլան երթաննէ, ասոնքալ մէկտեղ
երթան:

11. Պառուշ տայ պէտք եղած առապան
ու ձին՝ բերելու համար նոր ընդնտցածնե-
րը ու անոնց կահ կարասիները:

12. Աս դաշտագրուծիք հաստատուէլէն
24 սահմ ետև, ֆրանսերին զօրքը ելլայ
քաղքէն ու բերդէն, ու Պառուշի և անոր
դաշտակցաց զօրքը մընայ. քաղքը՝ Պառու-
շի ոստիկաններուն ձեռքը յանձնըլի պարոն
Տիւհամէլին ձեռքովը, որ է՝ զօրաց պագա-
լիօնին ղըխուորը, և բերդը՝ Լէպրէգօնին
ձեռքով՝ որ է պատերազմի օգնականը: Աս
դաշտագրուծեանց հաստատուծիք երկու
գիշերալ յանձնուի մէկզմէկու քիչ ատենի
մէջ՝ մէկ երևելի օֆֆիշիալնալ ձեռքով.
ֆրանսերին կողմէն և հօլը երթայ կենայ
թումէն Պառուշի Ճէնէնալին բնակարա-
նը, ու Պառուշի եկածը Տրպուիւնի ֆրան-
սերի Ճէնէնալին բնակարանը՝ մինչև որ
ելլօղ զօրքը երթայ հասնի ֆրանսերին ա-
ռաջապահ բանակը:

Ասոնք հաստատուէցաւ ու կնքուէցաւ
Քառուղէմպուռի, 24 Ապրիլի 1813. մեղմէ
երկու կողմէն խրկըլած ոստիկաններէն:

Հաստատուէլ ևն ևն.

Թուամէն Պառուշի Ճէնէնալ.

Տրպուիւնի ֆրանսերի Ճէնէնալ:

Աս գործքս՝ որ է պատմութի հիմակվան ատենիս, տասնըհինկ օրը մէյը կըտրպի,
ԻՎԵՆԻՏԻՍԻ ԻՎԱՆՍ ՍՐԲՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ: